

українського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: питання самоактуалізації та самореалізації особистості, феномени «само», психолого-педагогічні особливості професійної підготовки майбутніх фахівців та професіоналів.

БАБЕНКО Тетяна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри освітніх наук Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

Наукові інтереси: соціально-професійне становлення педагога.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

LIASHENKO Rostyslav – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Educational Sciences of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: issues of self-actualization and self-realization of personality, phenomena of «self», psychological and pedagogical peculiarities of professional training of future specialists.

BABENKO Tetiana – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Educational Sciences of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University

Scientific interests: socio-professional development of pedagogue.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2026 р.

Стаття прийнята до друку 29.03.2026 р.

УДК 373.3.016:37.091.33-027.22

DOI: 10.36550/2415-7988-2026-1-223-738-741

ISSN 2415–7988 (Print) ISSN 2521–1919 (Online)

МОЗУЛЬ Ірина –

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики початкової освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка,
вчитель англійської мови, спеціаліст вищої категорії
Сопицької філії Есманської ЗОШ I-III ступенів
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8331-9011>
e-mail: mozul.dubok@gmail.com

ПРОБЛЕМНИЙ ВИКЛАД НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВІВЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті обґрунтовано можливості проблемного викладу навчального матеріалу як засобу підвищення ефективності вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі. Актуальність дослідження зумовлена трансформаційними процесами в освіті України та потребою впровадження технологій, спрямованих на формування ключових компетентностей молодших школярів відповідно до концепції Нової української школи. Розкрито сутність проблемного навчання як педагогічної технології, визначено його дидактичний потенціал і психолого-педагогічні особливості застосування у початковій школі. Особливу увагу приділено умовам ефективного використання проблемного викладу в курсі «Я досліджую світ». Показано, що створення проблемних ситуацій активізує пізнавальну діяльність учнів, сприяє розвитку дослідницьких умінь, формує здатність аналізувати явища та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Методологічну основу дослідження становлять аналіз і узагальнення наукової літератури, порівняння підходів до проблемного навчання, а також спостереження за освітнім процесом. Встановлено, що використання проблемних запитань, дослідницьких завдань, спостережень і експериментів забезпечує практичну спрямованість навчання та підвищує навчальну мотивацію учнів. Доведено, що результативність проблемного викладу залежить від методичної підготовки вчителя, добору навчального матеріалу, урахування вікових особливостей і організації взаємодії учнів. Підкреслено його вплив на розвиток критичного мислення, комунікативних умінь, творчості та пізнавальної самостійності молодших школярів. Отримані результати підтверджують доцільність застосування проблемного викладу як ефективного засобу формування пізнавальної активності та підвищення якості засвоєння змісту інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі.

Ключові слова: початкова школа, освітній процес, учні, педагогічні технології, проблемне навчання, проблемний виклад матеріалу, інтегроване навчання, курс «Я досліджую світ», пізнавальна активність, розвиток мислення.

MOZUL Iryna –

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Theory and Methods
of Primary Education Department Educational and Scientific Institute
of Pedagogy and Psychology
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University
Senior Teacher of English Highest Qualification Category
Sopych Branch of Esman Secondary School of I–III Levels
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8331-9011>
e-mail: mozul.dubok@gmail.com

PROBLEM-BASED PRESENTATION OF TEACHING MATERIAL AS A MEANS OF INCREASING THE EFFICIENCY OF LEARNING THE INTEGRATED COURSE “I EXPLORE THE WORLD” IN ELEMENTARY SCHOOL

In the article, the possibilities of problem-based presentation of learning material are substantiated as a means of improving the effectiveness of studying the integrated course «I Explore the World» in primary school. The relevance of the study is determined by the

ongoing transformation processes in the education system of Ukraine and the need to implement pedagogical technologies aimed at developing key competencies of younger schoolchildren in accordance with the concept of the New Ukrainian School. The essence of problem-based learning as a pedagogical technology is revealed, and its didactic potential as well as psycho-pedagogical features of its application in primary education are defined. Particular attention is paid to the conditions for the effective use of problem-based presentation in the course «I Explore the World». It is shown that the creation of problem situations activates students' cognitive activity, promotes the development of research skills and forms the ability to analyze phenomena and establish cause-and-effect relationships. The methodological basis of the study includes the analysis and synthesis of scientific literature, comparison of approaches to problem-based learning, as well as observation of the educational process. It has been established that the use of problem questions, research tasks, observations and experiments ensures the practical orientation of learning and increases students' learning motivation. It has been proven that the effectiveness of problem-based presentation depends on the teacher's methodological preparation, the selection of learning content, consideration of age characteristics and the organization of student interaction. Its impact on the development of critical thinking, communication skills, creativity and cognitive independence of primary school students is emphasized. The obtained results confirm the expediency of using problem-based presentation as an effective means of developing cognitive activity and improving the quality of mastering the content of the integrated course «I Explore the World» in primary school.

Key words: primary school, educational process, students, pedagogical technologies, problem-based learning, problem-based presentation of learning material, integrated learning, «I Explore the World» course, cognitive activity, thinking development.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується впровадженням інноваційних педагогічних підходів, спрямованих на формування ключових компетентностей здобувачів освіти. Важливим є створення освітнього середовища, яке забезпечує розвиток критичного мислення, самостійності та творчості учнів.

Концепція Нової української школи визначає пріоритетом формування вміння навчатися впродовж життя, критично мислити та застосовувати знання на практиці. Це зумовлює потребу у використанні активних методів навчання, що забезпечують залучення учнів до пізнавальної діяльності [4].

Особливе місце посідає інтегрований курс «Я досліджую світ», який спрямований на формування цілісного уявлення про навколишній світ і розвиток дослідницьких умінь. Інтеграція природничої, громадянської, соціальної та здоров'язбережувальної галузей створює умови для застосування активних методів навчання. Ефективність навчання значною мірою залежить від методів організації діяльності учнів. Репродуктивні методи не забезпечують достатньої пізнавальної активності, тому зростає значення активного навчання.

Одним із таких підходів є проблемне навчання, зокрема проблемний виклад матеріалу, який передбачає створення проблемних ситуацій і стимулювання самостійного пошуку знань. Це перетворює навчання на активний інтелектуальний процес. Попри наявність значної кількості досліджень, використання проблемного викладу саме в курсі «Я досліджую світ» потребує подальшого наукового обґрунтування, що зумовлює актуальність роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемне навчання розглядається як ефективний засіб активізації пізнавальної діяльності та формування критичного мислення учнів. Серед сучасних дослідників проблему проблемного викладу в курсі «Я досліджую світ» розглядають І. Д. Бех, Н. М. Бібік, М. С. Вашуленко, Т. І. Грицишина, О. О. Закаблуківська, О. М. Лозова, Н. І. Никифорова, М. М. Остапчук, О. І. Пометун, К. М. Пономарьова, Л. О. Прищепа, О. Я. Савченко, С. О. Скворцова, І. Б. Тимофєєва, Т. О. Фатянова, П. Я. Щербань та інші вчені, які підкреслюють важливість активних, інтерактивних і дослідницьких методів навчання [1; 2; 5; 6; 7; 9; 10; 11; 12]. Зарубіжні підходи представлені ідеями Дж. Дьюї, який обґрунтував навчання через діяльність, Дж. Брунера, який розвинув концепцію відкритого навчання, та Дж. Пойа, який досліджував розвиток логічного мислення через розв'язування

проблем. Отже, проблемне навчання розглядається як ефективний підхід, однак його застосування в курсі «Я досліджую світ» потребує подальшого уточнення.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні можливостей використання проблемного викладу навчального матеріалу як засобу підвищення ефективності вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз педагогічної літератури та узагальнення досвіду організації освітнього процесу у початковій школі дають підстави стверджувати, що проблемний виклад матеріалу є ефективним засобом активізації пізнавальної діяльності учнів. Його використання створює умови для формування дослідницьких умінь, розвитку логічного мислення та здатності самостійно здобувати знання.

Проблемний виклад передбачає створення на уроці ситуацій інтелектуального утруднення, які спонукають учнів до пошуку нових знань. Вони виникають тоді, коли учні стикаються з явищами або фактами, які неможливо пояснити на основі вже наявного досвіду, що зумовлює потребу в новій інформації та її осмисленні.

Ефективність цього підходу пояснюється психологічними механізмами: проблемні ситуації створюють когнітивний дисонанс, активізують пізнавальну потребу та стимулюють внутрішню мотивацію до пошуку рішень. У процесі навчання учні висувують гіпотези, обговорюють їх, перевіряють через спостереження й прості досліди, що перетворює навчання на активну дослідницьку діяльність.

Особливо ефективним проблемний виклад є під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ», зміст якого передбачає дослідження природних явищ, соціальних процесів і зв'язків між ними. Учні спостерігають, експериментують, аналізують результати та формують висновки.

Використання різних типів проблемних ситуацій розширює дидактичні можливості навчання. Наприклад, з природничої сфери під час вивчення теми зміни пір року учні обговорюють повсякденні явища (різницю в одязі взимку й улітку); у темі про рослини спостерігають поглинання води з барвником; у природничих темах проводять експерименти з освітленням або зміною стану води. У соціально-культурному контексті учні виконують міні-опитування, рольові ігри та моделюють ситуації взаємодії, що сприяє розвитку аргументації та логічного мислення. У громадянській та історичній освітніх галузях проблемний виклад реалізується через сюжетно-рольові ігри, моделювання життєвих

ситуацій та аналіз історичних подій. У соціальній сфері він спрямований на розвиток комунікації, співпраці та емпатії через групові завдання й обговорення. У здоров'язбережувальній галузі проблемні завдання поєднують навчання з практикою (дослідження впливу фізичних навантажень, аналіз правил гігієни), що сприяє інтеграції знань і формуванню цілісного уявлення про здоровий спосіб життя.

Роль учителя у проблемному навчанні є визначальною: він організовує проблемні ситуації, спрямовує пошук учнів, ставить запитання та підтримує діалог, не надаючи готових відповідей. Важливо враховувати вікові особливості учнів і рівень їх підготовки. Робота в парах і групах сприяє розвитку комунікативних навичок, умінь слухати та аргументувати власну думку.

Ефективність проблемного викладу залежить від дотримання дидактичних умов: методичної підготовки вчителя, добору навчального матеріалу, наочності та організації взаємодії учнів. Робота в малих групах підвищує рівень співпраці та креативності, що узгоджується з положеннями сучасної педагогічної науки. Особливо слід відзначити емоційно-мотиваційний аспект, оскільки проблемні ситуації підвищують інтерес до навчання, формують позитивне ставлення до пізнання та підтримують внутрішню мотивацію через переживання успіху та відкриття нового.

Інтеграція проблемного викладу з дослідницьким і проєктним навчанням посилює його ефективність і сприяє формуванню ключових компетентностей ХХІ століття: критичного мислення, самостійності, творчості та вміння працювати в команді.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Проблемний виклад навчального матеріалу є ефективною педагогічною технологією, що активізує пізнавальну діяльність молодших школярів і підвищує результативність навчання. Встановлено, що його використання сприяє розвитку критичного мислення, дослідницьких умінь і навчальної мотивації. Найбільш ефективним є застосування проблемного навчання в інтегрованому курсі «Я досліджую світ», де воно забезпечує формування цілісного уявлення про світ. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розроблення методичних рекомендацій та поєднання проблемного навчання з цифровими, STEM- та проєктними технологіями.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Психолого-педагогічні засади формування пізнавальної активності молодших школярів. *Педагогіка і психологія*. 2021. № 3. С. 5–14.
2. Грицишина Т. І. Інтегроване навчання в початковій школі: теоретичні основи та практична реалізація. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія. 2022. № 65. С. 112–119.
3. Коваленко Л. А. Особливості викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2020. № 2. С. 134–139.
4. Концепція Нової української школи. 2016. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf>
5. Лозова О. М. Дидактичні умови ефективного використання проблемного навчання в початковій школі.

Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія : Педагогіка та психологія. 2023. № 3. С. 88–94.

6. Никифорова Н. І. Розвиток навчальної мотивації учнів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Вісник Запорізького національного університету*. Педагогічні науки. 2024. № 1. С. 99–106.
7. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
8. Остапчук М. Проблемне навчання в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» : практичні аспекти реалізації. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2022. № 5. С. 67–74.
9. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручник. Київ : Грамота, 2012. 504 с.
10. Савченко О. Я. Інтегроване навчання в Новій українській школі : концептуальні засади. *Початкова школа*. 2020. № 10. С. 5–10.
11. Фат'янова Т. О. Особливості застосування технології проблемного навчання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Acta Paedagogica Volyniensis*. 2024. Вип. 2. С. 49–53. URL : <https://doi.org/10.32782/apv/2024.2.8>
12. Щербань П. Інтегроване навчання : виклики та можливості. *Інтегроване навчання в Новій українській школі: ефективні підходи та інструменти реалізації: зб. матеріалів регіон. наук.-практ. інтернет-конф.*, 27 жовтня 2025 р. Житомир : КЗ «Житомирський ОІППО» ЖОР, 2025. С. 51–54.

REFERENCES

1. Bekh, I. D. (2021). Psykholoho-pedahohichni zasady formuvannia piznavalnoi aktyvnosti molodshykh shkoliariv [Psychological and pedagogical foundations of developing cognitive activity of primary school pupils]. *Pedahohika i psykholohiia*. №3. S. 5–14. [in Ukrainian]
2. Hrytsyshyna, T. I. (2022). Intehrovane navchannia v pochatkovii shkoli: teoretychni osnovy ta praktychna realizatsiia [Integrated learning in primary school: theoretical foundations and practical implementation]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho*. Seriia: Pedahohika i psykholohiia. №65. S. 112–119. [in Ukrainian]
3. Kovalenko, L. A. (2020). Osoblyvosti vykladannia intehrovanoho kursu «Ya doslidzhuui svit» u pochatkovii shkoli [Features of teaching the integrated course «I Explore the World» in primary school]. *Naukovi visnyk Uzhhorodskoho universytetu*. Seriia: Pedahohika. Sotsialna robota. №2. S. 134–139. [in Ukrainian]
4. Kontseptsiiia Novoi ukrainskoi shkoly (2016). Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf> [in Ukrainian]
5. Lozova, O. M. (2023). Dydaktychni umovy efektyvnogo vykorystannia problemnogo navchannia v pochatkovii shkoli [Didactic conditions for effective use of problem-based learning in primary school]. *Naukovi visnyk Mukachivskoho derzhavnogo universytetu*. Seriia: Pedahohika ta psykholohiia. №3. S. 88–94. [in Ukrainian]
6. Nykiforova, N. I. (2024). Rozvytok navchalnoi motyvatsii uchniv na urokakh intehrovanoho kursu «Ya doslidzhuui svit» [Development of students' learning motivation in the integrated course «I Explore the World»]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*. Pedahohichni nauky. №1. S. 99–106. [in Ukrainian]
7. Nova ukrainska shkola: poradnyk dla vchytelia [New Ukrainian School: A Teacher's Guide] (2018) / ed. N. M. Bibik. Kyiv: Lira LTD. 160 p. [in Ukrainian]
8. Ostapchuk, M. (2022). Problemne navchannia v intehrovanomu kursu «Ya doslidzhuui svit»: praktychni aspekty realizatsii [Problem-based learning in the integrated course «I Explore the World»: practical aspects]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. №5. S. 67–74. [in Ukrainian]
9. Savchenko, O. Ya. (2012). Dydaktyka pochatkovoї osvity [Didactics of primary education]. Kyiv: Hramota. 504 s. [in Ukrainian]

10. Savchenko, O. Ya. (2020). Intehrovane navchannia v Novii ukrainskii shkoli: kontseptualni zasady [Integrated learning in the New Ukrainian School: conceptual foundations]. Pochatkova shkola. №10. S. 5–10. [in Ukrainian]

11. Fatianova, T. O. (2024). Osoblyvosti zastosuvannia tekhnolohii problemnoho navchannia na urokakh intehrovanoho kursu «Ya doslidzhuu svit» [Features of applying problem-based learning technology in the course «I Explore the World»]. Acta Paedagogica Volyniensis. №2. S. 49–53. DOI: <https://doi.org/10.32782/apv/2024.2.8> [in Ukrainian]

12. Shcherban, P. (2025). Intehrovane navchannia: vykyky ta mozhlyvosti [Integrated learning: challenges and opportunities]. Intehrovane navchannia v Novii ukrainskii shkoli: efektyvni pidkhody ta instrumenty realizatsii. pp. 51–54. Zhytomyr: ZHOIPPO. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

МОЗУЛЬ Ірина – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, вчитель англійської мови, спеціаліст вищої категорії Сопицької філії Есманської ЗОШ I-III ступенів.

Наукові інтереси: проблеми дидактики та методики навчання, освітній процес в Новій українській школі, підготовка майбутніх учителів, методика і технології навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ», лінгводидактика початкової, середньої та вищої школи, сучасні педагогічні технології.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

MOZUL Iryna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Theory and Methods of Primary Education Department Educational and Scientific Institute of Pedagogy and Psychology Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University; Senior Teacher of English Highest Qualification Category Sopych Branch of Esman Secondary School of I–III Levels.

Scientific interests: problems of didactics and teaching methodology, educational process in the New Ukrainian School, training of future school teachers, methods and technologies of teaching the integrated course «I Explore the World», linguodidactics of primary, secondary and higher education, modern pedagogical technologies.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2026 р.

Стаття прийнята до друку 29.03.2026 р.

УДК 378.14.(043)

DOI: 10.36550/2415-7988-2026-1-223-741-745

ISSN 2415–7988 (Print) ISSN 2521–1919 (Online)

БУТКЕВИЧ Антон –

аспірант спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Центральноукраїнського державного університету

імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4099-6264>

e-mail: anton.butkevych.1999@gmail.com

ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Актуальність проблеми формування інформаційної культури майбутнього педагога зумовлена глибокими трансформаціями сучасного інформаційного суспільства, запитом суспільства на підготовку педагогів, які володіють високим рівнем інформаційної культури та здатні ефективно використовувати інформаційно-комунікаційні технології у професійній діяльності та забезпечувати якісну освіту в умовах цифрової трансформації суспільства.

У статті схарактеризовано основні підходи до формування інформаційної культури майбутніх педагогів.

З'ясовано, що до основних підходів формування інформаційної культури майбутніх педагогів відносяться системний, діяльнісний, модульний підходи. Системний підхід у формуванні інформаційної культури майбутнього педагога є одним із ключових методологічних підходів сучасної педагогічної науки, оскільки дозволяє розглядати процес професійної підготовки як цілісну, багатокомпонентну та взаємопов'язану систему. Його сутність полягає у вивченні та організації всіх елементів освітнього процесу в їхній взаємодії та взаємовпливі з метою забезпечення ефективного формування інформаційної культури особистості майбутнього педагога. Діяльнісний підхід забезпечує інтеграцію теоретичних знань і практичного досвіду, що є необхідною умовою ефективно професійної підготовки педагога. Саме у процесі активної діяльності майбутній фахівець усвідомлює значення інформаційної культури для професійної успішності, набуває досвіду відповідального використання інформації, дотримання норм академічної доброчесності, інформаційної етики та безпеки в цифровому середовищі. Модульний підхід у формуванні інформаційної культури майбутнього педагога сприяє підвищенню ефективності професійної підготовки, забезпечує системність і практичну спрямованість освітнього процесу, формує готовність до використання сучасних інформаційних технологій у педагогічній діяльності та відповідає актуальним потребам цифровізації освіти.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у обґрунтуванні педагогічних умов формування інформаційної культури майбутніх педагогів.

Ключові слова: інформаційна культура, майбутні педагоги, підходи до формування інформаційної культури, інформаційно-комунікаційні технології.

BUTKEVYCH Anton –

PhD Student in Philosophy Specialty 011 Educational Pedagogical

Sciences of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State

University ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4099-6264>

e-mail: anton.butkevych.1999@gmail.com

APPROACHES TO FORMING THE INFORMATION CULTURE OF A FUTURE TEACHER

The relevance of the problem of forming the information culture of a future teacher is due to the deep transformations of the modern information society, the demand of society for the training of teachers who have a high level of information culture and are able to effectively